

Олена Вощенко, канд. філол. наук., співроб.
ORCID ID: 0000-0003-4192-7374
e-mail: voshchenko@nbuv.gov.ua
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського,
Київ, Україна

"КАЇН ТА АВЕЛЬ" (1917): РАРИТЕТНЕ ВИДАННЯ Л. СТАРИЦЬКОЇ-ЧЕРНЯХІВСЬКОЇ З КОЛЕКЦІЇ "РЕАБІЛІТОВАНА ЛІТЕРАТУРА" НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

Підкреслено важливість джерелознавчих досліджень та популяризації маловідомих прижиттєвих видань Л. Старицької-Черняхівської для всебічного вивчення її доробку. Висвітлено книгознавчу цінність прижиттєвих видань письменниці із колекції "Репресована література" НБУВ та історію їхнього надходження до спецфонду. Комплексно проаналізовано видання "Каїн та Абель" (1917) у пам'яткознавчому та літературознавчому аспектах, обґрунтовано його раритетність та підкреслено важливість як історичного джерела. Спираючись на методику пильного прочитання тексту та здобутки теоретичного осмислення української публіцистики, запропоновано розглядати твір "Каїн та Абель" (1917) у жанровій парадигмі публіцистики, а не красного письменства; конкретизовано жанр тексту – художній нарис. Здійснено герменевичне декодування сенсів, закладених у твір.

Ключові слова: Л. Старицька-Черняхівська, "Каїн та Абель" (1917), книжкові пам'ятки, спецфонд, колекція "Реабілітована література", електронна колекція "Репресована література".

Вступ

Життєворчість Людмили Старицької-Черняхівської (надалі – ЛСЧ) стала об'єктом перевірки з кінця 1980-х. У 1990-х роках переважали розвідки оглядово-біографічного спрямування, тоді як від початку 2000-х увиразнилася тенденція до скрупульозної літературознавчої аналітики, зокрема у формі дисертацій (Інна Чернова, Володимир Швець, Любов Процюк, Світлана Стежко). Проте не буде перебільшенням твердження, що доробок

письменниці досі сповна не осягнений, а в його дослідженні наразі помітно певний дисбаланс. Як зауважує Наталія Романишина, "літературознавці часто обирають для аналізу "пріоритетні" жанри у творчій спадщині письменника, твори, в яких автор намагався віднайти свій мистецький шлях, а жанрові експерименти, мала проза, публіцистика тощо залишаються не дослідженими" [16, с. 13]. Схожим наразі бачиться стан опрацювання спадщини ЛСЧ, адже у фокусі наукового пошуку перебуває здебільшого драматургія письменниці. Не бракує уваги повісті "Діамантовий перстень", менше висвітлено нечисленну художню прозу, спогади та епістолярій. Варто відзначити чи не єдину системну розвідку про літературнокритичну діяльність ЛСЧ, опубліковану Василем Будним [1] та увагу Ольги Смольницької до її перекладацької методології [18], [19] (цікаво, що всі названі праці вийшли лише у 2023 році). Але поза цим літературознавчий, публіцистичний та перекладацький доробок ЛСЧ лишається не вивченим. Доцільно припустити, що одна із причин – ускладнений доступ до відповідних текстів, що розпорошені в періодиці останніх десятиліть ХІХ – початку ХХ століття й до сьогодні не систематизовані та не перевидані; ще менш відомими (принаймні, не висвітленими) залишаються методологія створення, обсяг та доля її перекладацьких робіт, зокрема лібрето (як, до речі, і власних спроб ЛСЧ писати лібрето до опер М. Лисенка).

Тож чи не найбільше викликів для дослідників спадщини ЛСЧ наразі у джерелознавчій площині:

- не видано повного зібрання творів письменниці;
- відсутній бібліографічний покажчик;
- деякі тексти досі залишаються малознаними серед громадськості та недостатньо вивченими в колі фахівців.

Тому актуальними є залучення до ширшого наукового обігу та популяризація маловідомих текстів ЛСЧ, що не лише заповнить лакуни в джерелознавчому опрацюванні доробку письменниці, а й стимулюватиме науковців до його всебічного вивчення.

Методологія дослідження

Мета статті – висвітлити пам'яткознавчу, джерелознавчу, жанрову та ідейно-тематичну специфіку унікального прижиттєвого

видання ЛСЧ, яке через вилучення з публічного доступу радянською цензурою залишилося маловідомим як читацькій, так і науковій спільноті. **Об'єкт** – видання "Каїн та Авель" (1917). **Методи:** джерелознавчий, культурно-історичний, герменевтичний (декодування закладених у тексті сенсів за допомогою методики так званого пильного прочитання), компаративний (порівняння жанрових особливостей публіцистичного та художнього тексту), аналітико-синтетичний.

Результати дослідження

Наразі в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського (далі – НБУВ) вдалося виявити 13 окремих прижиттєвих видань ЛСЧ. Одне з них – драма "Гетьман Мазепа" (1929, Харків, видавництво "Рух"; обкладинка роботи Василя Кричевського) – входить до колекції на основі особистої бібліотеки Павла Попова (1890–1971; літературознавець, мистецтвознавець, фольклорист), свого часу подарованої НБУВ. Решта 12 одиниць до 1990 року перебували у спецфонді при НБУВ. Спецфонд – це сукупність видань, заборонених радянською цензурою, вилучених із публічного доступу, зосереджених у так званому відділі спеціального зберігання (окремо від решти фонду бібліотеки) та закритих для масового доступу читачів. Парадоксальність таких утворень у тому, що, будучи одним із інструментів викорінення національної культурної спадщини зі свідомості українців, вони забезпечили її збереженість у вирі нестабільного ХХ ст., а нині – повернення в публічний доступ: у 1992–1993 роках із вмісту колишнього спецфонду було сформовано фонд зарубіжної україніки та колекцію "Реабілітована література", частиною якої стали видання ЛСЧ. У 2020 році почалося оцифрування української художньої літератури з цієї колекції, внаслідок чого на платформі е-бібліотеки "Україніка" НБУВ [4] з'явилася наразі постійно поповнювана е-колекція "Репресована література" [5]. У її складі також представлено цифрові копії прижиттєвих видань ЛСЧ.

Доцільно зупинитися на тому, як ці видання потрапили у спецфонд. ЛСЧ перестали друкувати в УРСР після процесу так званої Спілки визволення України (останнє окреме видання

вийшло у 1929 році, але дослідники також зазначають публікацію спогадів про Михайла Старицького з нагоди його 100-річчя у 1940 році). Складно повірити, але твори ЛСЧ (як, до речі, і Миколи Хвильового та багатьох інших представників Розстріляного відродження) офіційно заборонили тільки 1938 року – принаймні, згідно з реєстрами на вилучення, складеними Головлітом, які оприлюднив Сергій Білокінь у виданні "Список репресованої літератури". У списку № 5 "бібліографії буржуазно-націоналістичної літератури" під номером 36 зазначено прізвище Старицька-Черняхівська. У колонці з творами вказано (розділові знаки та правопис оригіналу збережено): "1. Каїн та Авель; 2. Останній сніп (драм. етюд на одну дію); 3. Гетьман Петро Дорошенко; 4. Богдан Хмельницький (істор. драма на 5 дій [*насправді це драма М. Старицького, про співавторство з ЛСЧ наразі даних немає* – О. В.]); 5. Милість Божа та ін". Причину заборони викладено так: "Всі твори цього автора націоналістичні. Ворожі нашої соціалістичної сучасності. Малоцінні. Популяризація творів цих – не дала б, крім шкоди, ніякої користі. Треба всі твори вилучити" [20, с. 83]. На Західній Україні в 1930 році вийшло два томи роману "Перед бурею" авторства М. Старицького та ЛСЧ в перекладі з російської Миколи Залізняка. Після так званого возз'єднання з УРСР у списках на вилучення з'явилася нова категорія – "лвівські видання до 1939 року" (саме такий запис, найчастіше у формі "лв. вид.", зустрічається на обкладинках багатьох західноукраїнських художніх видань із колишнього спецфонду при НБУВ). Роман "Перед бурею" потрапив до спецфонду через належність до цієї категорії.

Видання ЛСЧ зі спецфонду при НБУВ представлені прозою (три примірники), літературознавчими розвідками (два примірники) та – найбільш широко – драматургією (сім примірників). З погляду книгознавства всі вони належать до книжкових пам'яток ХХ ст. одразу за кількома критеріями: 1) є першовиданнями / прижиттєвими виданнями видатної постаті в українській культурі та історії; 2) виданнями "особливої історичної долі" [9, с. 192] – як заборонені радянською цензурою та вилучені з українського культурного простору майже на 60 років; 3) як складники

історичної колекції "Реабілітована література" (за меморіальним принципом, тобто повноти або комплексності колекції, оскільки "історико-культурної цінності набуває книжкове зібрання в цілому, як своєрідна пам'ятка культури" [9, с. 161]); 4) через унікальні особливості кожної книги – маргіналиї (помітки від руки у вигляді записів, малюнків, умовних знаків [8], тут – переважно помітки цензорів) та провенієнції (позначки на книзі, що свідчать про її походження та належність, зокрема штампи й печатки [15], за якими можна простежити історію примірника); деякі видання, як-от "Милость Божа" та "Іван Мазепа" мають особливу видавничо-мистецьку цінність, адже дизайн обкладинок виконав В. Кричевський, що підтверджують вказані на них криптоніми "В. К." та "В. Крич." відповідно. Також п'ять екземплярів із 12 видані до 1923 року (початку обліку Книжковою палатою української друкованої продукції), на підставі чого входять до категорії книжкових пам'яток незалежно від решти ознак.

Серед книжкових пам'яток виділяють раритети – видання, що фізично існують у дуже малій кількості примірників. Первинним є кількісний критерій, проте їхня цінність визначається у комплексі: "винятковою рідкістю, давністю походження, історичними та художніми неповторними особливостями" [12]. Раритетом також може бути маловідоме видання [11, с. 304]. Унікальними найчастіше вважають раритети, що збереглися в одному, максимум двох примірниках (думки дослідників різняться). У колекції "Реабілітована література", а віднедавна і в електронній колекції "Репресована література" на базі електронної бібліотеки "Україніка" є три раритети авторства ЛСЧ, що дають підстави вважати їх унікалами. Це "Каїн та Авель", 1917 [21], "М. М. Коцюбинський (Опыт критического очерка)", 1906 [22] та "Б. Гринченко. Писання. Т. 1", 1905 [24]. Найбільш ексклюзивним і в книгознавчому та джерелознавчому аспекті, і в літературознавчому є видання "Каїн та Авель" (1917), оскільки два інших – репринти із журналу "Київська старовина". На сьогодні, згідно зі "Зведеним каталогом української книги 1798–1923", у загальному доступі обоє збереглися в єдиному екземплярі – в НБУВ [7]. Проте першопублікації цих праць розтиражовані через наклад журналу (наявний, зокрема,

і в е-бібліотеці "Репресована література" НБУВ). Тому екземпляри їхніх окремих видань є абсолютно унікальними, але самі тексти – ні.

Інакша ситуація з виданням "Каїн та Авель" (1917). Про дублювання цього тексту в періодиці даних немає, за життя авторки чи пізніше його не перевидавали. Тож публікація 1917 року вважається єдиною, при цьому доволі малотиражною – Сергій Паночіні в огляді книжкової продукції за рік указує 5 000 примірників [14, с. 248]. Поряд, у цій самій категорії красного письменства є книги і з меншим накладом – 1 000, 1 500, 2 000, 3 000 примірників тощо, але доволі часто зустрічається кількість 10 000, 20 000, 30 000, є навіть 50 000. Порівняно з цими показниками навряд чи можна вважати видання "Каїн та Авель" багатотиражним (наприклад, видання нот "Ще не вмерла Україна" налічувало 20 000 примірників [14, с. 244]). До того ж, його майже на шість десятиліть було вилучено із загального доступу. Не дивно, що вказаний текст не проаналізований і навіть не фігурує в жодній із дисертацій чи монографій, присвячених спадщині ЛСЧ, і загалом згадується серед дослідників україні рідко. А розгорнутий літературознавчий аналіз із екскурсами в історичний контекст наразі вдалося знайти лише в Наталії Романишиної [16]. Отже, видання "Каїн та Авель" мало залучене в науковий обіг і потребує ширшого висвітлення та популяризації.

За даними "Зведеного каталогу...", в Україні відомо про два його примірники – у Книжковій палаті та в НБУВ [7]. Обидва збереглися у спецфондах цих установ. Книжкова палата за своєю специфікою не може обслуговувати читачів чи створювати цифрові ресурси для публічного користування. Отже, єдиний загально доступний примірник наразі можна отримати в НБУВ, зокрема в форматі цифрової копії в е-бібліотеці "Україніка" [21].

Видання, випущене друкарнею акціонерного товариства "Час" (Київ, 1917) у м'якій обкладинці з тонкого паперу, має формат А5 і налічує 16 сторінок. Стан збереження – задовільний, потребує реставрації. Примірник має кілька характерних провенієнцій та одну маргіналію. Провенієнції, або знаки належності, представлені: 1) круглим штампом на

передній та задній частині обкладинки та титульному аркуші; 2) прямокутним штампом на титульному аркуші; 3) іншим прямокутним штампом на звороті титулу, який (штамп) дублюється внизу останньої сторінки книги; 4) цифрами 4043, написаними червоним олівцем угорі по центру обкладинки; 5) пошкодженим нерозбірливим написом на наліпці у верхньому правому куті обкладинки; 6) позначками червоним чорнилом "239" (на паперовій наліпці) та "№ 239", розташованими майже симетрично в лівому та правому нижніх кутах обкладинки (оскільки ці цифри є інвентарними номерами, тобто вказують на належність примірника конкретній установі, їх доцільно класифікувати як провенієнції, а не як маргіналії). Маргіналія представлена написом простим олівцем "Всіма" вгорі по центру обкладинки.

Найстарішою із указаних провенієнцій є круглий штамп (штампи вказують на належність примірника до бібліотечного фонду певної установи). Літери на ньому недостатньо розбірливі, оскільки чорнило вилиняло. Але зіставлення всіх трьох варіантів напису дає змогу досить точно його розшифрувати – "[Українськ]а академія наук у [К]иїві. [Історико]-філоло[гічний відділ]". Таку назву, закріплену статутом [3], сучасна НАН України мала від початку свого існування у 1918-му до 1921 року (відколи перетворилася на Всеукраїнську академію наук, ВУАН). В означений період (і загалом до 1930 року) наукова установа складалася з трьох підрозділів (відділів): історико-філологічний, фізико-математичний та соціальних наук.

Системне дешифрування сукупності зазначених провенієнцій та маргіналії (опустимо детальне тлумачення кожної з них) дозволяє реконструювати таку поетапну історію примірника – звичайно, де в чому гіпотетичну: 1) книга стала власністю історико-філологічного відділу УАН у проміжку між 1918-м і 1921-м роками (можливо, трохи пізніше, оскільки існувала практика після зміни назви установи ще деякий час використовувати старий штамп); "№ 239" – це інвентарний номер, гіпотетично, саме в бібліотечному фонді історико-філологічного відділу (індивідуальні та унікальні інвентарні номери присвоюються екземплярам за порядком їхньої появи у фонді;

фонд НБУВ був достатньо чисельним уже в перші роки існування бібліотеки, тож книга навряд могла стати лише 239-ю – навіть якщо йшлося про фонд окремого відділу із власною інвентарною книгою); 2) через заборону видань ЛСЧ примірник потрапив у спецфонд НБУВ – після відповідної постанови Головліту від 1938 року, цитованої вище, це обов'язково мало відбутися. Документальним підтвердженням є напис-маргіналія "Всіма", зроблена простим олівцем угорі по центру обкладинки – це "робочий" варіант формулювання "вилучити всі твори автора за всі роки всіма мовами", яким (варіантом) послуговувалися бібліотекарі при сортуванні літератури, і який часто зустрічається на обкладинках книжок із колишнього спецфонду НБУВ); 3) судячи зі штампів Державної публічної бібліотеки та інвентарного номера, книгу повернули зі спецфонду в основний бібліотечний фонд між 1948 і 1965 роком (можливо плюс кілька років), тому що НБУВ мала таку назву саме в цей період; зважаючи на історичний контекст, швидше за все це сталося в період деґоґалізації та відлиги (1953–1965); 4) із закінченням відлиги та тенденціями до рестаґалізації та реакції (починаючи від 1965 року й особливо після 1968-го – збройного придушення "Празької весни") примірник знову перемістили з основного фонду до спецфонду – про це говорить те, що штамп Державної публічної бібліотеки з інвентарним номером закреслений червоним олівцем, яким написано новий інвентарний номер по центру обкладинки вгорі (нанесення інвентарних номерів таким самим червоним олівцем зустрічається також на інших книжках зі спецфонду, що дає підстави ідентифікувати написи саме як інвентарні номери спецфонду); 5) у спецфонді примірник зберіґався до його розформування, а в 1992 році увійшов до новостворюваної колекції "Реабілітована література" за актом № 669, позиція № 5 в інвентарній книзі НБУВ за вказаний рік (штамп на звороті титулки та його дублет на останній сторінці книги).

Під заголовком книги напис: "Чистий прибуток призначено на збудування пам'ятки козакам 1-го им. гетьмана Богдана Хмельницького полку, забитим 26 липня 1917 року у Києві". Богданівський полк – це перший українізований військовий підрозділ, з якого в 1917 р. фактично почалося формування

Армії УНР. Представник Тимчасового уряду, командувач Київського військового округу есер Костянтин Оберучев мав на меті будь-якими засобами позбутися українізованих частин у Києві. На вимогу командування КВО Українська Центральна Рада дала згоду на виведення полку на Південно-Західний фронт [25]. Поки ешелони рухались у межах Києва, російські кірасири та донські козаки кілька разів прицільно розстрілювали вагони із майже беззбройними богданівцями (централізовано набоїв не видали, тому їх мав лише дехто), які не хотіли відкривати вогонь, щоб не поранити цивільне населення на вокзалі чи на вулицях [23, с. 452]. Унаслідок цієї провокації загинуло 16 українських бійців. Її використали як привід до дезінформації та наклепницької кампанії проти українського руху: Оберучев намагався переконати вище військове командування (а проросійська преса – суспільство) в тому, що богданівці самі напали на російські частини, змусивши їх оборонятися. А "російські газети й Києва, й Петрограда публікували не просто фантастичні, а відверто напівбожевільні матеріали про те, що богданівці почали стріляти самі в себе прямо у вагонах" [23, с. 452] – дивовижно, наскільки ідентичними виявилися стратегії тогочасного проімперського та нинішнього рашистського наративів.

Похорон 16 вояків-богданівців на Замковій горі ЛСЧ відобразила як самовидиця у тексті "Каїн та Авель" (1917). Очевидно, що його написання та видання відбувалося буквально по гарячих слідах, адже публікація датована 1917-м, а похорон проходив наприкінці липня – коли до початку 1918 року лишалося всього п'ять місяців. Історичний контекст, викладений вище та інтенсивна громадсько-політична діяльність ЛСЧ того періоду у складі Центральної Ради дають підстави для гіпотези, що в основі аналізованого тексту радше політичний, ніж художній імпульс, відповідно визначальною у його написанні може бути ідеологічно-утилітарна мета: 1) нейтралізувати дезінформаційно-наклепницький наратив проімперської преси, зафіксувати і поширити справжню версію подій та завадити формуванню їхньої викривленої оцінки суспільством; 2) ушанувати

пам'ять полеглих та зібрати кошти для спорудження пам'ятника (його так і не було зведено).

Складно заперечити, що текст підготований "на злобу дня" (враховуючи швидкість його виходу у світ та суспільний резонанс події) і, відповідно, розрахований на широке коло читачів. Це підтверджують формат і ціна видання, а також завдання зібрати кошти від продажу на благодійний проєкт.

Історикиня Тетяна Осташко, аналізуючи стан українського книгодруку в 1917 році, серед загального переліку нових видань указує "Каїн та Авель", називаючи його брошурою [13, с. 28]. Брошура – це "неперіодичне видання обсягом не менше як чотири й не більше як 48 сторінок у вигляді декількох зброшурованих і скріплених аркушів друкарського матеріалу у м'якій паперовій обкладинці чи без неї" [17, с. 14]. На відміну від книг, такі видання не були універсальними, за ними закріпилася певна специфіка: "тематика брошур найчастіше відображала актуальні політичні питання суспільного життя. <...> Наприкінці XIX – на початку XX ст. у формі брошури широко видавалася "народна книжка". <...> Форма брошури досить містка для пропаганди, роз'яснення важливих питань актуального політичного життя; крім того, є оптимальною формою книги в екстремальних умовах. <...> З революціонізацією суспільного життя на початку XX ст. у книговидавничій практиці спостерігається інтенсифікація дрібних популярних видань у вигляді "дошу брошур" (М. Рубакін) [10, с. 91–92]". Отже, брошура як вид видавничої продукції на той час мала сформовану традицію побутування, визначену аудиторію та функціонал. Що дає підстави стверджувати: ЛСЧ (або видавець) свідомо обрали такий формат для розповсюдження тексту "Каїн та Авель" (1917). Адже часописи "Літературно-науковий вісник", "Сяйво" чи, тим паче, "Книгарь", у яких зазвичай друкувалася письменниця, були розраховані на аудиторію із певними інтересами та освітнім цензом, тобто тяжіли до елітарності. Тоді як брошура – іманентно масове, інформаційно-просвітницьке явище.

Доступними брошури робили не лише (переважно) значні тиражі, а й мінімальні ціни. Видання "Каїн та Авель" (1917) коштувало всього 25 копійок, четвертину рубля. На той момент, у зв'язку з тривалою війною, він подешевшав у чотири рази порівняно з 1914 роком, а впродовж 1917-го (дві революції, початок громадянської війни) – взагалі знецінився. Собівартість видавничої продукції (зрештою, як і всього) зросла через інфляцію (також через розбите обладнання, скорочення кваліфікованої робочої сили тощо), що значно підвищило ціни. Зважаючи на такі умови, брошура коштувала дуже лояльно.

Настанову на масове розповсюдження тексту чітко оприявнювало і повідомлення на обкладинці про спрямування прибутку від продажу на спорудження пам'ятника (успіх такої акції завжди потребує охоплення якомога більшої кількості людей).

Ці аспекти варто було детально розглянути для того, щоб виявити безпосередній зв'язок між метою та специфікою видання "Каїн та Авель" і жанровими особливостями його тексту: якщо видання підготоване "на злобу дня", а його формат призначений для масового реципієнта, то й наратив мусив мати відповідне завдання – транслювати певну інформацію (і позицію щодо неї) для широкої аудиторії. У такій комунікативній ситуації ключовим стає не художній образ, а факт, звучання якого увиразнено та необхідним чином проінтерпретовано за допомогою художнього образу й засобів поетики – порівнянь, метафор, символів тощо. Означений симбіоз документального та художнього є основою публіцистики. Саме таку наративну стратегію оприявнює текст "Каїн та Авель" – наголос на достовірності (детальне фіксування справжніх подій у режимі реального часу оповідачем-самовидцем) підсилено яскравою тропікою (грунтовно її розглянуто в розвідці Н. Романишиної) та емоційно-оцінними судженнями наратора.

Наразі вдалося знайти лише одне дослідження тексту "Каїн та Авель" (1917) [16]. Н. Романишина глибоко аналізує його крізь призму жанрових ознак оповідання (називаючи, зокрема, "ліричним оповіданням"), розглядаючи літературознавчий (поетика, біблійний інтертекст, модерністські пошуки авторки)

та прикладний аспект (методика аналізу майбутніми філологами) із залученням історичного контексту зображуваних подій та методів компаративістики (зіставлення з творами М. Старицького). Позиція науковиці цілком аргументована. Але жанрова природа твору, як уже було зазначено вище, неоднозначна й залишає поле для альтернативних інтерпретацій. У цій розвідці запропоновано розглядати його в парадигмі публіцистики, а не власне художнього слова.

Володимир Здоровега, один із фундаторів української науки про публіцистику, кілька десятиліть вивчав її як вид літературної творчості. Для аналізу тексту "Каїн та Авель" (1917) застосуємо результати його досліджень у викладі Наталії Желіховської [5]. В. Здоровега визначив, що предметом відображення публіцистики є реальна суспільна дійсність та її актуальні проблеми, а метою – вплив і формування суспільної свідомості, посилення допомога безпосереднім учасникам суспільно-політичного руху (варто підкреслити, що ЛСЧ сама була активісткою цього руху, таким чином добре розуміючи, які його потреби та як саме повинно реалізувати слово). Публіцистика виробила власний інструментарій, де чільним є художній образ – "в цьому велика схожість художньої літератури й публіцистики. Настільки велика, що їх іноді просто важко розрізнити" [5]. Вододілом між ними В. Здоровега пропонує вважати стратегію використання художнього образу. У письменницькій творчості він є самоціллю та засобом водночас, адже навіть про найпекучіші проблеми суспільства якісна художня література не може говорити "прямим текстом" – дійсність має бути відображена за допомогою індивідуалізованих образів людей, крізь призму їхнього внутрішнього світу, психології, думок та почуттів, стосунків між персонажами. Чим тонше та майстерніше це зроблено, тим більше твір впливає на читача. Думка автора не повинна бути прямою, оголеною – у літературі це свідчення його творчої неспроможності. У публіцистиці ж, навпаки, значення художнього образу вторинне – він не є способом досягнення дійсності, а лише допоміжним інструментом викладу тієї самої прямої авторської

думки та переконання аудиторії (характерною особливістю публіцистики є вплив на логіку та емоцію одночасно). Тепер доцільно звернутися до тексту "Каїн та Авель" (1917). Чи є художній образ ключовим у його наративній стратегії? Ні, оскільки ключовим є *документальне* відтворення дійсності як наслідок безпосередньої фіксації наратором тут-і-зараз. Чи є у творі індивідуалізовані образи людей, чи відтворено їхню особисту психологію? Ні, бо наратор висвітлює події ззовні, через власне сприйняття, а не через внутрішній світ людини. Тому образи узагальнені, максимально типізовані: мати вбитого солдата "в чорній одежі, в чорній хустці" [21, с. 5] поводитьсь так, як би поведилась більшість матерів у цих трагічних обставинах; навіть її голосіння має усталену структуру: "Сину мій, єдиний мій... на кого ж ти мене покидаєш? Хто догляне мене без тебе...", і далі за текстом [21, с. 5]; батько іншого солдата "виряджав сина в далеку дорогу, та й тяжко ж плакав старий! Та мати єдина хиталась і дибала за труною...Щось голосила...не чути було" [21, с. 7–8]; про москалів (очевидно, солдатів колишньої імперської армії, які воювали в Першій світовій): "це вже були не ті чудо богатирі добре виглянцовані для параду, молоді, здорові, нахабні. Йшли все літні люде, засмучені, похнюплені... Господарі, хазяїни. Спрацьовані руки, пристаркуваті обличчя... в кожного за плечима смуток і турбота за рідну хату..." [21, с. 4]. За допомогою художніх образів учасників поховання вдало, зримо відтворено народне горе від безкінечних військових сутичок, але внутрішній світ людини доби тут відсутній. Адже, як стверджує В. Здоровега, через саму природу публіцистичної творчості в таких текстах зазвичай ідеться не про художній характер, а про певний соціальний тип людини, до того ж змальований лаконічно, без притаманної мистецтву індивідуалізації та деталізації, за допомогою специфічних публіцистичних засобів [5].

Власне, наративна стратегія тексту не передбачає персонажів як таких, бо вони – результат художнього домислу чи вимислу, а її (стратегії) метою є фактологічність, у тому числі щодо учасників події. Тож художні образи людей епізодичні. Між

ними немає взаємодії, яка б рухала сюжет – тому немає і самого сюжету, лише композиція, лінійно-стадіальне розгортання події (схожі ознаки Ю. Ковалів виділяє в нарисі [11, с. 96]). За таких умов говорити про твір як класичне оповідання складно.

Яка роль художніх образів в аналізованому тексті? Вони розтлумачують, конкретизують, підсилюють авторську ідею, викликають емоцію, але не створюють повноцінний художній світ.

Чи наявна тенденційна заангажованість, тобто чи прямо висловлено в тексті ставлення до події, її оцінка? Так, і від імені її учасників ("Хоч би вже на позиції. А то брат брата...") [21, с. 6]; "Навчили вас батьки сіяти й орати <...> А добрі люди навчили вас різати брат брата. <...> А навчивши, вирвали образ божій вам з серця...тай забили серед темної ночі, як псів" [21, с. 10–11]), і від імені оповідача: "Те, що було людиною, сином, батьком, те, що працювало над своєю нивою, думало, горювало – валялось забите, посічене, порубане штири дні на вокзалі і аж тепер лише напередодні привезене сюди і тут братерською рукою складене до труни" [21, с. 6], "Розсатаніли, одуріли, забули Бога в небі, втерjali совість у серці і кинулись брат на брата як хижі пси, як вовки..." [21, с. 15]. Отже, за комплексом доміантних ознак текст "Каїн та Авель" (1917) більше тяжіє до публіцистики, ніж до "чистого" красного письменства, але містить риси обох систем. Це дає підстави визначити його жанр як нарис, а різновид – художній нарис (до прикладу, художні нариси у публіцистичній спадщині О. Гончара виділяла Валентина Галич [2]).

Текст "Каїн та Авель" (1917), як уже було зазначено, має лінійну композицію (експозиція – зав'язка – розвиток дії – кульмінація – розв'язка), яка відтворює етапи похорону богданівців. Проте її урізноманітнено ліричними відступами та ускладнено вставною новелою про Каїна та Авеля. Новела у стисло алегоричній формі моделює розвиток суспільних та класових відносин протягом історії людства. Впадає в око відмінність поетики цього фрагменту від основного тексту (у виданні його початок і кінець навіть виокремлено графічними лініями) – тут способом зображення є не фіксація реальної

дійсності, а символічне узагальнення за допомогою певної реінтерпретації біблійних концептів. Фактично ця вставна новела є притчею, параболою, коли "оповідь немовби віддаляється від даного часопростору і, рухаючись по кривій, повертається назад, висвітлюючи явище художнього осмислення у філософсько-естетичному аспекті" [10, с. 560]. Саме так відбувається в аналізованому тексті: наратор переносить читача від свіжовикопаної могили до історії Каїна та Авеля й потім знову повертає його в ту саму точку, але – уже з поглибленим баченням події. На відміну від першої, "хронікальної" частини тексту, у вставній новелі є власне персонажі та взаємодія між ними, яка рухає сюжет (що нагадує художній твір – наприклад, оповідання). Але варто зазначити, що одна із традиційних функцій притчі – тлумачити складні, концептуальні ідеї за допомогою зрозумілих, конкретизованих образів. Тому досить часто вона стає засобом пояснювальної комунікації із широкою аудиторією (найяскравіший приклад – притчі Христа в Євангеліях), а також спонуки до осмислення ситуації й навіть непрямого переконання, а отже – інструментом публіцистичного дискурсу. А сама наявність вставної новели може виступати прийомом художнього нарису: "Окремі нариси є досить складними за будовою, оскільки включають специфічні вставні новели, що мають свої сюжетні розв'язки", – зауважує В. Галич [2].

Публіцистичний пафос та експресивність художніх засобів у зображенні похорону українських солдатів переконує реципієнта, що їхнє вбивство – не лише трагедія, а й злочин проти людяності. Разом із цим глибина історіософського мислення (оприямлена, зокрема, в драматургії) спонукає ЛСЧ до оцінки події з погляду історичної перспективи. Передчуття невтішні: "То був не плач – ридання. Щось *невідоме* [отже, інтуїтивне, нерациональне – О. В.] давило за горло і прокидався в грудях *страшний, безпорадний жаль...* То плакала бідна Україна, вона знала [тепер ідеться про логічне сприйняття, базоване на емпіричному досвіді] – *чого* [курсив наш – О. В.]" [21, с. 10]. Подальша притча про Каїна та Авеля висвітлює джерело цього знання – невідворотність жорстоких суспільних законів, за якими протягом історії людства

"Авелеві діти" – простолюди не лише працюють на "Каїнових дітей" – можновладців, а й гинуть за їхні економічні та політичні інтереси. "І понесли Авелеві діти свої голови за Каїнове добро" [21, с. 15] – вочевидь, найуніверсальніша формула будь-якої війни, включно з нинішньою. Важливим у цьому контексті є образ "одвічних хмар", які "все те бачили, все те знали" [21, с. 15] і "бачили не раз" [11, с. 15]. Ним підкреслено, що з погляду вічності вбивство богданівців – черговий виток історичної спіралі, який обов'язково повториться: "Непереможний жаль давив серце людям, вони почували несвідомо страшний *вирок*: " – *Так воно було, так воно й буде* [курсив наш – О. В.]. Плакали всі" [21, с. 16]. У цих образах звучить неясне передчуття поразки Української революції, базоване, на жаль, на попередньому історичному досвіді: "Плакала бідна Україна, вона знала – чого" [21, с. 16].

Ще один дискурс, відображений у притчі про Каїна та Авеля за допомогою алегорій – радикальний революційний рух (і ширше – мілітарний). ЛСЧ тлумачить його як оману, вигадану підступними "Каїновими дітьми", щоб переконати "Авелевих дітей" битися нібито за вищі ідеали, а насправді – укомплектувати армію "гарматного м'яса" для війни за свої економічні інтереси: "І почали Каїнові діти намовляти Авелевих дітей, вони упевняли їх, що без кривавого бойовиська не запанує в світі правда". ЛСЧ використовує альянс на гасло французької революції "Свобода, рівність, братерство" (Liberté, Égalité, Fraternité) – "ідейної натхненниці" антимонархічного перевороту в Російській імперії – вочевидь, для того, щоб підкреслити спільну природу всіх військових переворотів: "Співали про *рівність, братерство та волю* [курсив наш – О. В.], казали, що тільки вбивством та кривью можна їх купити, казали Авелевим дітям, що родина [*вочевидь, наголос на першому складі* – О. В.] вимагає від них жертви, оману викликали в серцях їх лють до братів ворогів. Дурманили розум, присипляли совість, будили звіря". Революційна пропаганда дала плоди: "Розсатаніли, одуріли, забули Бога в небі, втерляли совість у серці і кинулись брат на брата як хижі

пси, як вовки..." [21, с. 15]. Пророча картина, враховуючи, що створена не лише до початку громадянської війни, а й за кілька місяців до Жовтневого перевороту. Символічно, що майже останнім рядком твору є гіркий вигук наратора: "Ви вже своє взяли від життя. Оце ж ваша земля і воля!" [21, с. 16]. "Земля і воля" – радикальний, терористичний народницький рух, що сформувався в Росії після селянської реформи 1861 року й поширився на українські території, а також одне із ключових гасел революційної діяльності в Російській імперії, зокрема, заворушень 1905 року (так, Гафійка з "Fata morgana" М. Коцюбинського вишиває його на червоному прапорі). Вищесказане дає підстави висувати, що ЛСЧ ототожнює загиблих богданівців із "Авелевими дітьми", які вкотре були втягнені в збройні конфлікти оманюю, підступною пропагандою "Каїнових дітей" (що "так хороше говорили...Вони були мудріші..." [21, с. 15]) і заплатили за це життям. Не можливо не помітити у вставній новелі-притчі не тільки антиреволюційні, а й антимілітарні настрої оповідачки. Михайло Грушевський, до кола якого належала ЛСЧ, в перші місяці Лютневої революції 1917-го категорично не підтримував розбудову армії, розраховуючи на надання Україні автономії шляхом домовленостей із Тимчасовим урядом. Так само, як і більшість Центральної Ради, до якої входила ЛСЧ. На тоді цей орган послідовно тримався антивоєнного курсу, вбачаючи загрозу в радикалізації та мілітаризації українського руху. Тож доцільно припустити, що в художньому нарисі "Каїн та Абель" (1917) відбилися тодішні політичні погляди авторки та її бачення історичної перспективи України у вирі революції.

Є всі підстави стверджувати, що думка В. Здоровеги у викладі Н. Желіховської стосується і тексту "Каїн та Абель" (1917): "можуть втратити свою актуальність факти, може забутися оперативний привід для написання публіцистичного твору, але залишаться думки, образи, аналіз, принципи підходу до явищ життя, корисні та потрібні читачеві упродовж тривалого часу" [5].

Висновки

Дослідження та популяризація першовидань ЛСЧ сприяє глибшому та вичерпнішому дослідженню її доробку. Наразі у фондах НБУВ віднайдено 13 окремих прижиттєвих видань ЛСЧ, які належать до книжкових пам'яток ХХ ст. одразу за кількома критеріями. Видання "Каїн та Авель" (1917) є підстави класифікувати як раритетне за такими ознаками: 1) збереженість у двох примірниках (один із яких не можна отримати в користування через специфіку установи, де він перебуває), відсутність інших публікацій тексту видання; 2) відносна малотиражність (5 000 екз.); 3) видання часів Української революції, що безпосередньо стосується її контексту й завдяки реальній основі є документом доби; 4) прижиттєве видання видатної постаті української історії та культури; 5) примірник має численні провенієнції та маргіналію, за якими можна відтворити його історію та контекст побутування; 6) текст видання має цінність: а) як історичне джерело – свідчення самовидиці про історичну подію (похорон 16 вояків 1-го українського полку імені Б. Хмельницького, вбитих російськими солдатами внаслідок збройної провокації), які фіксують конкретні деталі: точне місце поховання, значну участь черниць Фролівського монастиря, соціальний зріз присутніх, настрої тощо; б) як літературне джерело – майже невисвітлений та загалом маловідомий твір ЛСЧ, що більше не перевидавався, але є цінним зразком публіцистики письменниці та її політичних поглядів. Жанрова природа тексту неоднозначна й залишає поле для інтерпретацій. Доцільно розглядати його в парадигмі публіцистики на підставі таких ознак: 1) змістових: документальність (наратор – це свідок у режимі реального часу, він навіть не *пригадує*, а *описує*, *фіксує* як репортер), злободенність та суспільна значущість зображуваної події, сугестивний вплив тексту на оцінку події масами, виразна авторська позиція, апеляція одночасно до розуму та емоції читача; 2) формальних (поетикальних): відсутність художнього світу, персонажів та чіткої фабули, яскрава тропіка та пафос, наявність вставної новели, що є параболою-притчею, покликаною

донести складні ідеї у простій формі, спонукати до роздумів. Названі риси дозволяють стверджувати, що текст "Каїн та Абель" (1917) – це художній нарис. Якщо в поезиї його основного тексту переважають засоби публіцистики, то вставна новела більше тяжіє до власне художнього слова і сповнена алегоричних сенсів та історіософських узагальнень, декодування яких допомагає пролити світло на тодішню громадянську та політичну позицію самої авторки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Будний В. Із сузір'я "плеядівців": літературно-критична есеїстика Людмили Старицької-Черняхівської початку ХХ століття. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2023. Т. 1, № 49. Серія: Філологія. С. 30–36.
2. Галич В. Художній нарис у жанровій системі публіцистичної спадщини Олеся Гончара. *Електронна бібліотека Інституту журналістики*. URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1251>
3. Дзюба І. М. Академія наук України Національна *Енциклопедія Сучасної України* [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. 2001. URL: <https://esu.com.ua/article-43408>
4. Електронна бібліотека "Україніка". Україніка – електронна бібліотека. НБУВ. *LibNAS. Library Portal of National Academy of Sciences of Ukraine*. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?C21COM=F&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB>
5. Електронна колекція "Репресована література". *LibNAS. Library Portal of National Academy of Sciences of Ukraine*. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/col/col0000020024>
6. Желіховська Н. Теоретичне обґрунтування публіцистики як виду літературної діяльності у працях В. Здоровеги. *Електронна бібліотека Інституту журналістики*. URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1677>
7. Зведений каталог української книги (1798–1923). *Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого*. URL: <http://surl.li/oqdcr>
8. Зворський С. Л. Маргіналії. *Українська бібліотечна енциклопедія*. URL: <http://surl.li/hkrlt>
9. Ковальчук Г. І. Книжкові пам'ятки (рідкісні та цінні книжки) в бібліотечних фондах. К.: НБУВ, 2004. 644 с.
10. Літературознавчий словник-довідник / Р. Гром'як, Ю. Ковалів та ін. К.: ВЦ "Академія", 1997. 611 с.
11. Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Т. 2. М–Я / Авт.-уклад. Ю. Ковалів. К.: ВЦ "Академія", 2007. 624 с.

12. Нелипа Г. П. Раритет. *Українська бібліотечна енциклопедія*. URL: <http://surl.li/oqddv>
13. Осташко Т. С. З історії літературно-мистецького життя в Україні за часів Центральної Ради. *Український історичний журнал*. 1998. № 3. С. 24–38. URL: http://resource.history.org.ua/publ/journal_1998_3_24
14. Паночіні С. Книжкова українська продукція в 1917 році. *Книгарь : літопис українського письменства*. 1918. Січень. Ч. 5. С. 243–250. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000012907>
15. Соколов В. Ю. Провенієнція. *Українська бібліотечна енциклопедія*. URL: <http://surl.li/hkrku>
16. Романишина Н. Організація аналітичної роботи над недослідженим текстом репресованого автора: на прикладі оповідання Л. Старицької-Черняхівської "Каїн та Авель". *Українська література в загальноосвітній школі*. 2010. № 6. С. 13–18.
17. Словник сучасних поліграфічних термінів: книга редактора / упоряд. В. Шпак. К.: ДП "Експрес-об'ява", 2019. 136 с.
18. Смольницька О. Людмила Старицька-Черняхівська – півзабута постать української літератури. *Сурма*. 2023. URL: <https://surma.com.ua/1014-ludmyla-staryucka-cherniakhivska-pivzabuta-postat-ukrainskoi-literatury.html>
19. Смольницька О. Перші українські перекладачки – від XIX століття. *Сурма*. 2023. URL: <https://surma.com.ua/968-pershi-ukrainski-perekladachky-vid-khikh-stolittia.html>
20. Список репресованої літератури: Заборонені видання 1920–30-х років / упоряд. С. І. Білокінь. К.: Укр. пропілеї, 2018. 520 с.
21. Старицька-Черняхівська Л. Каїн та Авель. К.: Друкарня АТ "Час", 1917. 16 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000025348>
22. Старицкая-Черняховская Л. М. М. М. Коцюбинський (Опыт критического очерка): отдельный оттискъ изъ журнала "Кіевская Старина". К.: Типо-литографія Т-ва Н. А. Гиричь, 1906. 105 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000025349>
23. Хоменко О., Скопненко Б. Упорядкування могили козаків І Українського полку імені Богдана Хмельницького на Замковій горі: комеморативні практики в сучасних музейних стратегіях НМІУ. *Науковий вісник Національного музею історії України*. 2021. № 7. С. 450–456. URL: <https://visnyk.nmiu.org/index.php/nv/article/view/501/461>
24. Черняховская-Старицкая Л. М. Б. Гринченко. Пысанья. Т. 1 : оттискъ изъ журнала "Кіевская Старина". К.: Типографія Императорскаго Университета св. Владимира, 1905. 43 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000025338>
25. Щусь О. Й. Богданівський полк, Перший український козацький імені Б. Хмельницького полк. *Енциклопедія історії України*. 2003. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Bogdanivskyj_polk

REFERENCES

1. Budnyi V. (2023). Iz suziria "pleiadvtsiv": literaturno-krytychna eseistyka Liudmyly Starytskoi-Cherniakhivskoi pochatku KhKh stolittia. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu*. T. 1, № 49. Seria: Filolohiia. S. 30–36.
2. Halych V. Khudozhnii narys u zhanrovii systemi publitsystychnoi spadshchyny Olesia Honchara. Elektronna biblioteka Instytutu zhurnalistyky. URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1251>
3. Dziuba I. M. (2001). Akademiia nauk Ukrainy Natsionalna. *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy* [Elektronnyi resurs] / Redkol. : I. M. Dziuba, A. I. Zhukovskiy, M.H. Zhelezniak [ta in.] ; NAN Ukrainy, NTSh. K. : Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy. URL: <https://esu.com.ua/article-43408>
4. Elektronna biblioteka "Ukrainika". Ukrainika – elektronna biblioteka. NBUV. *LibNAS. Library Portal of National Academy of Sciences of Ukraine*. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?C21COM=F&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB>
5. Elektronna kolektsiia "Represovana literatura". *LibNAS. Library Portal of National Academy of Sciences of Ukraine*. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/col/col0000020024>
6. Zhelikhovska N. Teoretychne obhruntuvannia publitsystyky yak vydu literaturnoi diialnosti u pratsiakh V. Zdorovehy. *Elektronna biblioteka Instytutu zhurnalistyky*. URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1677>
7. Zvedenyi kataloh ukraïnskoi knyhy (1917–1923). *Natsionalna biblioteka Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho*. URL: <http://surl.li/oqdcr>
8. Zvorskyi S. L. Marginalii. *Ukrainska bibliotekna entsyklopediia*. URL: <http://surl.li/hkrlt>
9. Kovalchuk H. I. (2004) Knyzhkovi pamiatky (ridkisini ta tsinni knyzhky) v biblioteknykh fondakh. K.: NBUV, 644 s.
10. Literaturoznavchyi slovnyk-dovidnyk (1997) / R. Hromiak, Yu. Kovaliv ta in. K. : VTs "Akademiia". 611 s.
11. Literaturoznavcha entsyklopediia: U dvokh tomakh. (2007). T. 2. M–Ia / Avt.-uklad. Yu. Kovaliv. K. : VTs "Akademiia", 624 s.
12. Nelypa H.P. Rarytet. *Ukrainska bibliotekna entsyklopediia*. URL: <http://surl.li/oqddv>
13. Ostashko T. S. (1998) Z istorii literaturno-mystetskoho zhyttia v Ukraini za chasiv Tsentralnoi Rady. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. № 3. S. 24–38. URL: http://resource.history.org.ua/publ/journal_1998_3_24
14. Panochini S. (1918). Knyzhkova ukrainska produktsiia v 1917 rotsi. *Knyhar : litopys ukrainskoho pysmenstva*. Sichen. Ch. 5. S. 243–250. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000012907>
15. Sokolov V. Iu. Provenientsiia. *Ukrainska bibliotekna entsyklopediia*. URL: <http://surl.li/hkrku>
16. Romanyshyna N. (2010). Orhanizatsiia analitychnoi roboty nad nedoslidzhenym tekstem represovanoho avtora : na prykladi opovidannia L. Starytskoi-Cherniakhivskoi "Kain ta Avel". *Ukrainska literatura v zahalnoosvitnii shkoli*. № 6. S. 13–18.

17. Slovnyk suchasnykh polihrafichnykh terminiv: knyha redaktora (2019) / uporiad. V. Shpak. K. : DP "Ekspres-obiava", 136 s.
18. Smolnytska O. (2023). Liudmyla Starytska-Cherniakhivska – pivzabuta postat ukrainskoi literatury. *Surma*. URL: <https://surma.com.ua/1014-liudmyla-starytska-cherniakhivska-pivzabuta-postat-ukrainskoi-literatury.html>
19. Smolnytska O. (2023). Pershi ukrainski perekladachky – vid KhIKh stolittia. *Surma*. URL: <https://surma.com.ua/968-pershi-ukrainski-perekladachky-vid-khikh-stolittia.html>
20. Spysok represovanoi literatury: Zaboroneni vydannia 1920–30-kh rokiv (2018) / uporiad. S.I. Bilokin. K. : Ukr. propilei, 520 s.
21. Starytska-Cherniakhivska L. (1917). Kain ta Avel. K. : Drukarnia AT "Chas", 16 s. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000025348>
22. Starytska-Cherniakhovskaia L. M. (1906). M. M. Kotsiubynskiy (Opyt krytycheskaho ocherka) : ot delnyi ottysk iz zhurnala "Kievskaiia Staryna". K.: Typo-lytohrafiiia T-va N. A. Hryych, 105 p. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000025349>
23. Khomenko O., Skopnenko B. Uporiadkuvannia mohyly kozakiv I Ukrainskoho polku imeni Bohdana Khmelnytskoho na Zamkovii hori : komemoratyvni praktyky v suchasnykh muzeinykh stratehiiakh NMIU. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho muzeiu istorii Ukrainy*. № 7. S. 450–456. URL: <https://visnyk.nmiu.org/index.php/nv/article/view/501/461>
24. Cherniakhovskaia-Starytskaia L. M. (1905). B. Hrynchenko. Pysannia. V. 1 : ottysk iz zhurnala "Kievskaiia Staryna". K.: Typohrafiiia Ymperatorskaho Unyversyteta sv. Vladymira. 43 s. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000025338>
25. Shchus O. I. (2003). Bohdanivskiy polk, Pershyi ukrainskyy kozachyi imeni B. Khmelnytskoho polk. *Entsyklopediia istorii Ukrainy*. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Bogdanivskij_polk

Стаття надійшла до редколегії 20.12.23

Olena Voshchenko, PhD (Philol.), Researcher
ORCID ID: 0000-0003-4192-7374
e-mail: voshchenko@nbuv.gov.ua

National Library of Ukraine named after V. I. Vernadskiy, Kyiv, Ukraine

**"CAIN AND ABEL (1917)": RARE EDITION
OF L. STARYTSKA-CHERNYAHIVSKA
FROM THE "REHABILITATED LITERATURE" COLLECTION
OF THE NATIONAL LIBRARY OF UKRAINE
NAMED AFTER V. I. VERNADSKYI**

The importance of source studies and popularization of the little-known lifetime editions of L. Starytska-Cherniakhivska for a comprehensive study of her work is emphasized. The bibliographic value of such copies from the "Repressed Literature" collection of the Vernadsky National Library of Ukraine and the history of their

entry into the special fund are highlighted. The edition of "Cain and Abel" (1917) is comprehensively analyzed in the historical and literary aspects, its rarity is substantiated and its importance as a historical source is emphasized. Relying on the method of careful reading of the text and gaining a theoretical understanding of Ukrainian journalism, it is proposed to consider the work "Cain and Abel" in the genre paradigm of journalism, rather than literary fiction, and its genre is specified as essay. Hermenevich decoding of the meanings embedded in the text was carried out.

Keywords: L. Starytska-Chernyakhivska, "Cain and Abel" (1917), rare book, special fund, "Rehabilitated Literature" collection, "Repressed Literature" electronic collection.